ፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት

የውዝፍ መዛግብት ሰበር ችሎት

የሰበር መዝገብ ቁጥር - 241226

ቀን - 27/10/2016 ዓ.ም

ዳኞች - ሱልጣን አባተማም

ሽመክት አሰፋ

ገበየሁ ፈለቀ

አለማየሁ ሹናራ

ተናኜ ጥላሁን

አመልካች - ወንጂ ሸዋ ስኳር ፋብሪካ የቀረበ የለም

ተጠሪ - አቶ ቱራ በዳዳ የቀረበ የለም

መዝገቡ ለዛሬ የተቀጠረው ለምርመራ ስለሆነ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የተጀመረው በኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ሲሆን በስር ፍርድ ቤት አመልካች ተከሳሽ 1ኛ ተጠሪ ከሳሽ 2ኛ ተጠሪ ጣልቃ ገብ በመሆን ተከራክረዋል፡፡ የስር ከሳሽ የአሁን ተጠሪ በስር ተከሳሽ የአሁን አመልካች ላይ ያቀረበው ክስ 0.50 ሄክታር እርሻ መሬት ነበረኝ፡፡ ተከሳሽ የሸንኮራ አገዳ ምርት ለማምረት መሬቱን ወስዶ ማቆያ በወር ብር 611.00 (ስድስት መቶ አስራ አንድ ብር) ሲከፈል ቆይቶ መሬቱን ሲመልስ ጎርፍ ለመከላከል ቁልቁል ቁፋሮ ገደል አድርጎ አፈሩን ጠርጎ ከጎኑ መንገድ አውጥቶ ገረጋንቲ አፈር እላዩ ላይ አልብሶ መሬቱን ከጥቅም ውጪ አድርጓል፡፡ ከዚህ በፊት የሚከፈለው ማቆያ ገንዘብ ክፍያም አቋርጧል፡፡ ከመሬቱ የማገኘው ጥቅም በአመት ጤፍ 17,600 ኩንታል አገኛለሁ አንዱ ኩንታል ነጭ ጤፍ ግምት በአሁኑ ገበያ ዋጋ ብር 3,300.00 (ሶስት ሺህ ሶስት መቶ ብር) የ 17,600 ኩንታል 58,081 በአመት አገኛለሁ፡፡ የ 15 አመት ደግሞ 15 × 58,081 = 871,219 (ስምንት መቶ ሰባ አንድ ሺህ ሁለት መቶ አስራ ዘጠኝ ብር) በአዋጅ ቁጥር 1161/2011 አንቀፅ 13(ሐ) እና ደንብ ቁጥር 472/2012 አንቀፅ 26(5)

ማስታወሻ፡ - ይህ የሰበር ችሎት ውሳኔ ሰነድ ለጥናትና ምርምር ሥራ ወይምለግንዛቤ እንጂ ለፍርዮ አረጸጸምዓለማአ የገለግልም!

መሰረት ብር 871,219.00 (ስምንት መቶ ሰባ አንድ ሺህ ሁለት መቶ አስራ ዘጠኝ ብር)፣ የጠበቃ አበል 15% እና ወጪና ኪሳራ ጭምር እንዲከፍል እንዲወሰንልኝ የሚል ነው፡፡ አመልካች ለክሱ የሰጠው መልስ ክሱ በፍ/ብ/ህ አንቀፅ 2143 መሰረት በሁለት አመት ይርጋ ይቋረጣል፡፡ ከሳሽ ክስ ለማቅረብ መብትና ጥቅም የለውም፡፡ ክሱ በአዋጅ ቁጥር 1161/2011 መሰረት ሊቀርብ አይገባም፡፡ ከሳሽ ከሌሎች አርሶ አደሮች ጋር በማህበር ተደራጅተው ለከሳሽ ጥቅም ሲባል ሲሰራ የቆየ መሆኑን ሸንኮራ አገዳ ምርት ሲደርስ ከከሳሽ ማህበር የሚገዛ መሆኑን የሸንኮራ አገዳ ምርት ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት በመቆሙ የከሳሽ መሬት ለከሳሽ የተመለሰ መሆኑን ሸንኮራ አገዳ ምርት የማልማት ስራ የቆመው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት በመሆኑ በፍ/ብ/ህ አንቀፅ 1792 እና 1793 መሰረት ለደረሰው ጉዳት ተከሳሽ ኃላፊ አይደለም፡፡ መሬቱን የቆፈረው የተከሳሽ ፋብሪካ ሳይሆን የኦሮሚያ ግንባታ ኮርፖሬሽን ስለሆነ በተሰጠው ዲዛይን መሰረት እና በተፈፀመው ስምምነት መሰረት ባለመስራቱ የደረሰ ጉዳት በመሆኑ አላፊ ሊሆን የሚችለው የኦሮሚያ ግንባታ ኮርፖሬሽን ነው እንጂ ተከሳሽ ስላልሆነ ኦሮሚያ ግንባታ ኮርፖሬሽን በክስ ውስጥ ጣልቃ እንዲገባ እንዲታዘዝልኝ የሚል መልስ ሰጥቶ ተከራክሯል፡፡ የኦሮሚያ ግንባታ ኮርፖሬሽን ጣልቃ እንዲገባ ታዞ የበኩሉን መልስ ሰጥቷል፡፡ ይዘቱ በአጭሩ ተከሳሽና ጣልቃ ገብ መካከል የወለንጪቲ ሸንኮራ አገዳ ልማት ውል መኖሩን የጎርፍ መከላከያ ስራ እንድንሰራ በተስማማነው መሰረት ጣልቃ ገብ በዲዛይኑ መሰረት በአማካሪ ኢንጅነር ቁጥጥርና ክትትል መሰረት የሰራ ስለሆነ የፈፀመው ጥፋት የለም አላፊነት የለበትም ተብሎ በነፃ እንዲያሰናብተኝ የሚል ነው፡፡ የግራ ቀኙ የፅሁፍና የቃል ክርክር ከተጠናቀቀ በኃላ ፍርድ ቤቱ ተከሳሽ በከሳሽ መሬት ላይ በከመረው አፈር ምክንያት የደረሰ ጉዳት አለ ወይስ የለም? ለደረሰው ጉዳት ኃላፊነት የሚወስደው አካል ማን ነው? ከሳሽ ያጣው ገቢ ምን ያህል ነው? በከሳሽ መሬት ላይ የተከመረው አፈር ተከሳሽ ባዘጋጀው ዲዛይን መሰረት ጣልቃ ገብ ሰርቷል ወይስ አልሰራም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ ባለሞያዎች እና ጉዳዩ የሚመለከታቸው መንግስታዊ ተቋም እንዲያጣራ ትዕዛዝ በመስጠቱ በባለሞያዎች እና ስልጣን ባለው አስተዳደር አካል ተጣርቶ ለፍርድ ቤት ቀርቧል፡፡ የሪፖርቱ ይዘት ለክርክሩ መነሻ የሆነው የከሳሽ መሬት ላይ ሌላ አፈር መከመሩን ምርት ሊሰጥ የሚችል ለም መሬት መቀበሩን ጎርፍ መተላለፊያ ቦይ በመቆፈሩ ምክንያት መሬቱ ገደል መሆኑን፣ መሬቱን ወደ ቀድሞ ቦታ ሊመለስ የማይቻል መሆኑን፣ መሬቱ ከጥቅም ውጪ የሆነና ምርት ሊሰጥ የማይችል መሆኑን ድርጊቱ የተፈፀመው በተከሳሽ መሆኑን አረጋግጠዋል፡፡ ጣልቃ ገብ ከተከሳሽ ጋር ባደረገው ውል እና ዲዛይን መሰረት የሰራ ስለመሆኑ የውሃ እና የኢነርጂ ዲዛይን ስራ ቁጥጥር ባለስልጣን ያረጋገጠ ስለሆነ ለጉዳቱ ኃላፊ የሚሆነው ተከሳሽ ነው እንጂ ጣልቃ ገብ አይደለም በማለት የከሳሽ ለም መሬት በመቀበሩ እና የጎርፍ ቦይ ለማውጣት በመቆፈሩ ገደል ስለሆነ ወደ ቀድሞ ወደ ነበረበት ቦታ ለመመለስ የማይቻል ስለሆነ

ከመሬቱ የሚያገኘው ምርት በቆሎ በአመት 36 ኩንታል እንደሆነና የወቅቱ የገበያ ዋጋ የአንድ ኩንታል ዋጋ ብር 1,100.00 መሆኑ በባለሞያ የተረጋገጠ በመሆኑ በአዋጅ ቁጥር 1161/2011 መሰረት የ 15 አመት ካሳ ብር 534,000.00 (አምስት መቶ ሰላሳ አራት ሺህ ብር) እንዲከፍል ወስኗል፡፡ አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት የይግባኝ ቅሬታ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርቧል፡፡ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 220067 በቀን 01/02/2015 ዓ.ም በዋለው ችሎት የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ውሳኔ በአብላጫ ድምፅ አፅንቷል፡፡

የአሁን ሰበር ቅሬታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ላይ አመልካች ቅር በመሰኘት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው በአጭሩ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ውድቅ መደረጉ ያለአግባብ ነው፡፡ በፍ/ብ/ህ አንቀፅ 1810 እና 2143(1) መሰረት በሁለት አመት ጊዜ ውስጥ ያላቀረበ እና ከ 9 አመት በኃላ የቀረበ ክስ በመሆኑ በሁለት አመት ይርጋ ይታገዳል፡፡ ውሉ የተቋረጠው ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት በመሆኑ አላፊነት የለብንም ስራውን የሰራው የስር ጣልቃ ገብ የአሁን 2ኛ ተጠሪ በመሆኑ አመልካች ኃላፊነት የለበትም፡፡ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የማየት ስልጣን የለውም፡፡ አመልካች ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለበትም የተጠሪ መሬት በጊዜያዊነትም ሆነ በቋሚነት አልተወሰደም፡፡ መሬቱ በተጠሪ እጅ ይገኛል፡፡ 1ኛ ተጠሪ ከመሬቱ በጊዜያዊነት ሆነ በዘላቂነት ሳይፈናቀል የ 15 አመት ካሳ እንዲከፍል መወሰኑ በአዋጅ ቁጥር 1161/2011 እና የኢፌዲሪ ህገ መንግስት አንቀፅ 40(8) የሚፃረር ውሳኔ በመሆኑ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነው፡፡ ኃላፊነት አለባቸው ቢባል እንኳ የካሳ መጠን በተመለከተ ለ 1ኛ ተጠሪ ምትክ መሬት ተሰጥቶት የአንድ አመት ብቻ እንድከፍል መወሰን ሲገባው የ15 አመት ካሳ እንድከፍል መወሰኑ መሰረታዊ የህግ ስህተት ስለሆነ ተሽሮ እንዲወሰን የሚል ነው፡፡

አጣሪ ችሎቱ የካሳው ስሌት በአዋጅ ቁጥር 1161/2011 መሰረት የመሰላቱ አግባብነት ለማጣራት አቤቱታው ለሰበር ችሎት ያስቀርባል በመባሉ 1ኛ ተጠሪ በ 14/06/2015 ዓ.ም በተፃፈ መልስ 05 ገፅ አቅርቦ ከመዝገቡ ጋር ተያይዟል፡፡ ይዘቱ በአጭሩ ክሱ በ 2 አመት ይርጋ ሊቋረጥ አይገባም በ 10 አመት ይርጋ የሚቋረጥ ስለሆነ ክሱ የቀረበው 10 አመት ከመድረሱ በፊት በመሆኑ የይርጋ ጥያቄ የስር ፍርድ ቤት ውድቅ ያደረገው አግባብ ነው፡፡ የስር ፍርድ ቤት የካሳ ጥያቄን የማየት ስልጣን አለው፡፡ ተጠሪ በይዞታው ላይ ጉዳት ስላደረሰ ክስ ለማቅረብ መብትና ጥቅም አለው፡፡ መሬቱ ምርት እንዳይሰጥ በዘላቂነት ከጥቅም ውጪ የሆነ ስለሆነ የ 15 አመት ካሳ በዘላቂነት እንዲከፍሉ የተወሰነው ውሳኔ በአግባቡ ነው፡፡ ውሉ በማንኛውም አይነት መንገድ ቢቋረጥ አመልካች ለፈፀመው ጥፋት ካሳ የመክፈል ኃላፊነት ያለበት ስለሆነ በስር ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ

ማስታወሻ፡ - ይህ የሰበር ችሎት ውሳኔ ሰነድ ለጥናትና ምርምር ሥራ ወይም ለግንዛቤ እንጂ ለፍርድ አረጻጸም ዓላማ የገለግልም!

በአግባቡ ስለሆነ እንዲፀናልኝ የሚል ነው፡፡ አመልካች ለ 2ኛ ተጠሪ በተደጋጋሚ መጥሪያ እንዲያደርስ ታዞ መጥሪያ ለማድረስ ባለመቻሉ 2ኛ ተጠሪ መልስ አላቀረበም፡፡ በ 2ኛ ተጠሪ ላይ አመልካች ያቀረበው ቅሬታ ተሰርዟል በማለት ይህ ችሎት በ 16/09/2015 አ.ም ትዕዛዝ በመስጠት በ 2ኛ ተጠሪ ላይ የቀረበው ክርክር ተቋርጧል፡፡ አመልካች በ 02/08/2015 አ.ም ከ 1ኛ ተጠሪ ለተሰጠው መልስ የመልስ መልሱን 03 ገፅ አቅርቦ ከመዝገቡ ጋር ተያይዟል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ በተገለፀው መሰረት በመጠቃለሉ ከማስቀረቢያው ነጥብ አንፃር በግራ ቀኙ በኩል ክርክር እና የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ አመልካች ለተጠሪ የ 15 አመት ምርት ገቢ ታሳቢ ተደርጎ እንዲከፈል የተወሰነው ውሳኔ በአግባቡ መሆን አለመሆኑን እንደሚከተለው መርምረናል፡፡ መርምረን እንደተረዳነው ከሆነ የ1ኛ ተጠሪ የዳኝነት ጥያቄ በመካከላቸው ባላቸው የውል ግንኙነት መሰረት መቆያ በወር ብር 510.75 ሲከፍል ቆይቶ ለሸንኮራ አገዳ ምርት ለማምረት የወሰደውን መሬት ሲመልስ ምርት በማይሰጥበት ደረጃ ላይ በመድረሱ ከጥቅም ውጪ ያደረገ በመሆኑ የተለያዩ ምርቶች በማምረት ከእርሻ በአመት የማገኘው ጥቅም በቋሚነት ያሳጣኝ ስለሆነ የ 15 አመት ካሳ እንዲከፍል የሚል ነው፡፡ ስር ፍርድ ቤት አመልካች የተጠሪ እርሻ መሬት ከጥቅም ውጪ ማድረጉ በማስረጃ የተረጋገጠ ስለሆነ አዋጅ ቁጥር 1161/2011 አንቀፅ 11(1)(ሐ) መሰረት የ 15 አመት ካሳ እንዲከፍል ሲል ወስኗል፡፡ የአመልካች ክርክር ተጠሪ ከመሬቱ በቋሚነት ሆነ በጊዜያዊነት አልተፈናቀለም፡፡ ስለዚህ የ 15 አመት ካሳ እንዲከፍል መወሰኑ ስህተት ነው የሚል ነው፡፡ አመልካች ለሸንኮራ አገዳ ምርት ለማምረት የወሰደውን መሬት ጎርፍ መሄጃ ቦይ ቆፍሮ ገደል ማድረጉ በአፈሩ ላይ ገረጋንቲ በማልበስ ከጥቅም ውጪ ማድረጉ ማስረጃ የመስማትና የመመርመር ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት ተረጋግጧል፡፡ መሬቱ ምርት በማይሰጥበት ደረጃ አድርሶ የመለሰ ስለሆነ በመሬቱ ላይ የደረሰው ቋሚና ዘላቂ ጉዳት ነው እንጂ በጊዜያዊነት የደረሰ ጉዳት አይደለም፡፡ አንድ አርሶ አደር መሬቱን ለህዝብ ጥቅም ሲባል በሚለቅበት ጊዜ በመሬቱ ምትክ ካሳና ምትክ ቦታ ሊሰጠው እንደሚገባ አዋጅ ቁጥር 1161/2011 አንቀፅ 13(1)(ሀ) ስር ይደነግጋል፡፡ ተመጣጣኝ ምትክ መሬት የማይሰጠው ከሆነ መሬቱን እንዲለቅ ከመደረጉ በፊት በነበረበት ሶስት አመታት ውስጥ ከመሬቱ ሲያገኝ የነበረውን ከፍተኛ አመታዊ ገቢ በአስራ አምስት አመታት ተባዝቶ የልማት ተነሺ ካሳ መክፈል እንዳለበት በአዋጁ አንቀፅ 13(1)(ሐ) ስር ተደንግጓል፡፡ አሁን በያዝነው ጉዳት አመልካች በዚህ አዋጅ መሰረት ካሳ እንዲከፈል የሚገደደው የ 1ኛ ተጠሪ እርሻ መሬት የሸንኮራ አገዳ ምርት ለማምረት በውል ከወሰደ በኃላ ውሉ በሚያበቃበት ጊዜ ምንም አይነት ምርት ሊሰጥ በማይችልበት ደረጃ አድርሶ የሰጠ በመሆኑ በ 1ኛ ተጠሪ ላይ የደረሰው ጉዳት ከላይ እንደተገለፀው

ጊዜያዊ ሳይሆን ዘላቂ ቋሚ ጉዳት ስለሆነ መሬቱ በእጁ ቢሆንም ምንም አይነት ምርት ሊሰጥ የማይችል በመሆኑ የጉዳት ካሳ ሊከፍል የሚገባው በአዋጁ መሰረት ነው እንጂ አመልካች እንደሚከራከረው በፍ/ብሄር ህግ መሰረት ሊሆን አይችልም፡፡ 1ኛ ተጠሪ መሬቱን ያጣው ለአንድ አመት ብቻ ሳይሆን በዘላቂነት ያጣ በመሆኑ መሬቱን በቋሚነት እስከታጣ ድረስ ሊከፈል የሚገባው ካሳም በቋሚነት ሊሆን ስለሚገባ በአመት የሚያገኘው ገቢ በአስራ አምስት አመት ተባዝቶ እንዲከፍል መወሰኑ በአግባቡ ስለሆነ የአመልካች ቅሬታን አልተቀበልነውም፡፡ ይርጋ ክርክርን በተመለከተ በፍ/ብ/ህ አንቀፅ 1845 መሰረት ተፈፃሚነት ያለው የ 10 አመት ይርጋ ነው እንጂ የሁለት አመት ይርጋ ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤት የደረሰው ድምዳሜ የሚነቀፍ ሆኖ አላገኘነውም፡፡ ከአመልካች በኩል የተነሳው የ 1ኛ ተጠሪ ይዞታ ወደ አመልካች እጅ መዞር አለበት የተባለው ክርክር በስር ፍርድ ቤት ያልተነሳ አዲስ ክርክር በመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ አንቀፅ 329(1) መሰረት ተቀባይነት የለውም፡፡

ሲጠቃለል አመልካች የ 1ኛ ተጠሪ ይዞታ በውል ከተረከበ በኃላ በሚመልስበት ጊዜ መሬቱን እንደነበረ መመለስ ሲገባው ምርት ሊሰጥ በማይችልበት ደረጃ አድርሶ በመመለሱ ምክንያት ካሳ በአዋጅ ቁጥር 1161/2011 አንቀፅ 13(1)(ሐ) መሰረት እንዲከፍል መወሰኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 135184 እና በመዝገብ ቁጥር 139432 መሰረት በሰጠው ውሳኔ መሰረት የተሰጠ ውሳኔ በመሆኑ የተፈፀመ መሰረታዊ የህግ ስህተት ባለመኖሩ ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

1. በኦሮሚያ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ምስራቅ ምድብ ቋሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 338727 በቀን 17/03/2014 አ.ም የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 220067 በቀን 01/02/2015 አ.ም በአብላጫ ድምፅ የሰጠው ፍርድ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያልተፈፀመበት በመሆኑ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰበር ስነ ስርአት መመሪያ ቁጥር 17/2015 አንቀፅ 9(1)(ሀ) መሰረት ፀንቷል፡፡
2. የውሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ፡፡
3. በዚህ ፍርድ ቤት የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
4. በዚህ መዝገብ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል፡፡

ማስታወሻ፡ - ይህ የሰበር ችሎት ውሳኔ ሰነድ ለጥናትና ምርምር ሥራ ወይምለግንዛቤ እንጂ
ለፍርዮአረጸጸምዓለማአ የገ ለግለም!

<u>ትዕዛዝ</u>

- መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/ተ

ማስታወሻ፡ - ይህ የሰበር ችሎት ውሳኔ ሰነድ ለጥናትና ምርምር ሥራ ወይምለግንዛቤ እንጂ

ለፍርዮአረደደምዓለማአየገለግልም!